

P. d. 38

Cont

Th. hist. R. IV. 150. 762.

201.

J. H. Webrands Historia Conciliorum
à N. C. usq. ad sec. 17. anni 98.
Libelli de Hæresibus

Hermani Th. de sanct. Hæres.

J. Wernsdorffii Vindex Orationis Dominice
denus propoite 1713.
de divinis Revelationibus, earum
varietate.

J. Bladeni de Gammis et Emolumentis, ex Controver-
siâ circa Theologiam Impiorum

J. F. A. Schmidij Abusus Psalmi 109. sub titulo
Anthonij à Mara in cap. 1. et X. Epistol.

J. Calovij Annotata Antiquiana ad Epistolam.

J. Ritschmeier 757 h. signum frontis Promorum Israelitarum.
ad Epistol. 4. 4.

J. Habichtshorffii de statuto non bonis Israel à Deo
datis ad Epistol. 20. 25.

J. Job. Meyeri de propheticas visiones Epistolæ
de Templo, urbe, et Terra Israeliticâ & distributione.
ad 9. postrema Epistol. Capita.

J. Christ. Tob. Wiedeburgii de Ministerio Ecclesiastico.
contra Epistolam Theophrasticam 1710. publicatus.

J. H. Webrandi Rationale Eucharistiæ vel. Ecclesiæ.

J. Turretini de Pace Protestantium Ecclesiasticâ.

J. Bladeni programma Scholæ de unitate oppositum aeganti
Luthecranis verum Ministerium.

Von der hiesigen programmata

(1) Geographia Patria Abrahami

(2) Recension: Esau c. 17. v. 12. 13. 14.

— c. 18.

— c. 19.

— c. 36. 37. 38. 39.

— Tysenis.

(3) — Danielis Esra, Onkelos, Jonath.

M. Petri Adolphi Boyesen Ecloga Archaeologica
ad volum Alia veteris.

Ecloga Archaeologica
ad difficulta Pauli iter Act. 27. 9.

19

RECENSIONEM
PARVI LIBELLI
ESAIÆ

CAPITE XVII, 12. 13. 14.
AD VETERIS HISTORIÆ ET GEO-
GRAPHIÆ LVCEM
IN DIEM QVARTVM DECEMBRIS
INDICIT

HERMANNVS von der Gardt.

HELMSTADII,

Typis GEORG. WOLFGANGI HAMMII Acad. Typogr.
ANNO MDCCXIII.

Cum consensu.

21

SEBASTIANVS SCHMIDIVS,
INTERPRES ARGENTORATENSIS,

Comment. in Esaiam, capite 18, l.

p. 160.

Hoc quidem loco de expeditione Tirkakæ,
2. Reg. 19, 9. sermonem esse, non improbabili-
liter videntur nonnulli, inter quos Tremellius h. l.
statuere. Eum autem oportet numerosissimum
exercitum habuisse, ut contra Assyriorum copias
exire ausus sit. De Æthiopibus autem accipien-
tes, sequimur B. Lutherum in h. l. qui quidem
alias simul gentes involvit. Hanc sententiam
etiam Sanctius putat esse
probabiliorem.

15

PHILOLOGIS

Solida Fontium hebraicorum studia tractantibus
lucem ex historia & geographia
veteri!

Deo propitio, veritatis studio urgente,
ex solidis philologicæ Exegeſeos fun-
damenti recensuimus his diebus *libel-
lum Esaiæ memorabilem capite XVIII.*
Perquam obscurus fuerat visus inter-
pretibus, solertissimis etiam philologis, *Bocharto* quo-
que & *Stephano le Moyne* ingenue falsis. Ille, in *Pha-
leg*, lib. 4. c. 2. f. 240. in prima libelli verba, צלצל כנפים
Locus, inquit, *obscurus est, & multum torquet inter-
pretes.* Neque vero tantopere torsit interpretes locus,
quantopere hi locum, historiæ & geographiæ imme-
mores. Prout revera omnis obscuritas in vetustis mo-
numentis oritur nostrâ culpâ ex historiæ & geogra-
phiæ antiquæ neglectu: Ita Philologis, locum hunc
recensentibus, lumen in his tenebris juste quæsitum
in veteri historia & geographia. Hinc lucem expe-
ctandam esse in tanta caligine perviderunt. **Quam-
obrem**

obrem, pro loco illustrando remotæ antiquitatis penetralia subire conati. *Bochartus*, pro mentis acie primus huc collimavit, intrepide ad antiquam umbram accedens. Qui, cum viâ adhuc inviâ non penetraret penitus, sequentes vocavit, qui vetustatis rudera & vetera historiæ ac geographiæ monumenta inspicerent penitus. Nec his omnibus statim cessit intempesta nox. Nec enim tam profunde sepulta effodiantur cito. Nec aurum, in abyssis montium latens, suas venas uno aperiat seculo. *Bochartus* auguratus, כנפים ארץ צרצל esse *terram cymbali orarum*, quæ, ex illius mente, *terra, in qua sonat cymbalum, quod habet oras seu margines*. Quomodo circumscribit *sistrum*. *Sistrum* vero, cymbali genus, tinnulum instrumentum, in *sacris Isidis magna ægypti gloria*. Visum itaque illi, hæc verba חווארץ צרצל כנפים ita sonare: *Ve terræ cymbali marginati, sive, ve terræ sistri*. Quod enim sacerdotes *Isidis* sacro uterentur *sistro* in *ægypto*, collegit vir argutus, circumscribi ab *Esaia* illis verbis *ægyptum* ab *eximio* & celebri cultu sacro. Significat *ægyptum*, ait, ἀμυγανῶς pro more prophetarum. Quorsum dein duxit & proxima *Esaia* verba, אשר מעבר לנהרי כוש *Que ægyptus, sistro incluta, sita trans flumina Arabiæ Chusææ*, puta, ultra *Besorem* & *Rhinocoruram*, quæ flumina in finibus *Palæstinæ* in mare mediterraneum se exonerant, *Trajanum annem*, qui in rubrum mare descendit, & *Coryn* in Arabia, de quo *Herodotus*. Hanc credidit esse alteram *ægypti* circumscriptionem, quæ ab Arabia *Petræa*, aut *Chusææ*, è regione maris mortui, vergat versus *ægyptum*, intercedentibus illis fluminibus. Quomodo *ægyptus*, respectu *Judææ*, dicatur sita ultra flumina Arabiæ.

כוש

כ"ט enim virō magno hic *Arabia*, ubi Scenitæ, Sa-
 raceni. Hunc porro conjectura, in tanta ægypti caligi-
 ne, vexit ad *imagines ægyptiorum papyraceas*, quas ex
 ægypto quotannis superstitioni *navibus papyraceis* mit-
 terent *Byblum*, in Syriam. Unde hæc illi tertia ægypti
 descriptio: השלח בים צרים וזכרו גומא על פני מים:
*quæ ægyptus mittit per mare mediterraneum imagi-
 nes Osiridis Byblum*, idque in *vasis* seu *navibus papy-
 raceis super aquam* maris mediterranei. Quod ægyptia-
 cum idololatriæ genus à Luciano in libro de Dea Sy-
 ra, ut & Cyrillo & Procopio in Esaiam memoratum.
 Hucusque pro illa ætate vestus *Bochartus*, qui omnes
 esse *ægypti* characteres coniecit, veram tamen terram
 prætervectus, ut dicitur postea.

Stephanus le Moyne, in *Notis in Varia Sacra*, p. 3.
seqq. Bochartum colit, quem *virum magnum* & ad
miraculum doctum, in hoc negotio appellat p. 4. Adeo-
 que cum Bocharto in *ægypto* subsistit, cum Bocharto
ægyptiacam idololatriam in oculis habet, sed genus di-
 versum se animadvertere persuasus. Ille *Osiridis ima-
 ginem*, ex ægypto in Syriam *navibus papyraceis* mitti
 solitam, hic *imaginem Isidis*, per Nili alveos in ægypto
 circumvehi *navibus papyraceis* suetam. Quod *ido-
 lum Cnouthis* nomine, fuerit *alatum*, ovum ore effun-
 dens. Quod igitur conjiciat, idolo fuisse nomen
Cnouthis, à כנפיים *alis*; colligit, Esaiam ab hoc idolo-
 latrico cultu ægyptum circumscribere his verbis: *Væ
 terrae umbræ Alarum*, in idolo *Cnouthis*, *quæ mittit in
 mare imagines Cnouthis*, *Isidis*, *Et in vasis papyri su-
 per aquas*, *navibus papyraceis per Nili alveos*, *quæ na-
 ves Isidis*, *bares* aut *cistæ* dicerentur. Cui proinde
sensus

sensus est: *Vae terra umbrosi Cnoupis, quæ mittit imagines in navi papyracea.*

Animadvertit uterque, caliginem ægypti historiae veteris & geographiæ luce esse dispungendam. Vidit uterque viam, ingressus uterque. Sed cum præeuntes vix sentirent, non potuere subito in nocte intempesta omnia vitare avia. Conati, quod satis; ingressi viam, etsi uterque in ipso itinere defleceret. Dandum nonnihil superiori ætati, quæ præcipua historiae & geographiæ remotæ studia juvenilibus annis subtrahit, & in seros Academiae annos relegavit. Ut non juvenes, sed viri, sed senes, cogerentur, officio jubente, vetustatis illa adire monumenta. Quod cum per negotia, publica & domestica, paucis contingeret, vel & saperet, neglecta mansere & sepulta, seculis labentibus, caligine in priscis autoribus omnibus crescente. Quæ negligentia publica, historiae & geographiæ priscae sopore, elegantissimos quosque veteres autores, græcos etiam & latinos, in tenebris fortiter detinet, ut nec juvenes intelligere discant, nec viri curent, nec senes capiant. Excusandi igitur hoc ævo viri docti, sicubi in horum, neglectorum aliàs, studiorum cultu, seduli profecto & attentissimi, non ubique adhuc dum attingant metam. Laudanda voluntas. Excitanda hæc ætas, ad humanitatis istius culturam solertiores, ad historiae & geographiæ antiquæ curam vegetiorem, quæ ad omnium veterum nitidissimorum autorum inexplicabilem dulcedinem proximius ducant. Non desunt ingenia nostris annis, à primis incunabulis apta ad hæc præclarissima genii subsidia, & fragrantissima judicii condimenta capienda, pro solidis omnibus doctrinæ fundamentis. Quod in scholis neglectum, per

per tempora, in Academiis refarcitur ægerrime. Interim ætas labitur, secula fluunt. Quidni ergo obsecramus & debito honore prosequimur utrumque Philologum laudatum, tamen non consecuti quod quærerent. Ut habent sua tempora artes & scientiæ. Non inveniunt, qui quærunt; reperiant, qui non quærunt. Sunt sua fatis intervalla, in immenso studiorum elegantissimorum campo.

Illi in *indagine regionis* כוש, in orientalibus ægypti finibus subditere. Bochartus, pro immenso suo labore, quæsit, quod ingenii acie eminus observarat. Quoniam *terra* כוש, frequentissime in sacris hebræorum monumentis obvia, quondam *ubique dicta æthiopia* ab interpretibus, veteribus & recentioribus, falli illos passim, pervidit apertissime. Indagavit igitur in veteri geographia aliam regionem כוש, præter æthiopiam. Quam & feliciter invenit in Arabiæ felicis finibus. Madianitidi vicinam. Ex qua Asiatica regione כוש Mosis socer & uxor, nullo æthiopiæ colore & sanguine. Quin & pervidit, כוש alicubi de insula maris rubri dici. Cum *equivocationem vocis* observasset, & regnum quoddam כוש, non in Africa, sed in Asia, non in æthiopia, sed in Arabia jam nossæt; in tantis regionum ambagibus, in tantis Arabiæ desertis, hæsit vir fessus, ut existimaret, *ubique* in scriptura per כוש designari regionem Asiæ, Arabiæ, ante ægyptum, quæ illi *Arabia Chusea* vocata. Quomodo, juxta illum, כוש nunquam æthiopia, nunquam regio Africana meridionalis, supra ægyptum, sed ubique Arabiæ pars, in Asia, ante ægyptum versus orientem, ad fines tamen usque ægypti.

Verum, lubrica hæc in desertis arena, non mirum,

rūm, quod non fiverit virum, longo itinere & igno-
to circumductum, firmo stare talo.

Dignum viro magno, animadvertisse, passim in
sacris שׁוֹבֵי עֵדֵי חֻשְׁתִּין Arabiæ, in Asia, in finibus Pa-
læstinæ & Arabiæ felicis. Verum, *idem nomen* haud
raro & æthiopiæ vel Abessinæ in sacris dari, certissi-
mum. Nunc שׁוֹבֵי עֵדֵי *Magusam, Arabiæ Chusitidem* designat,
Madianitidis, unde & familia oxoris Moſis: Nunc
æthiopiam, urbemque *Auxumam*, æthiopum regiam.
Quod alibi in geographia sacra diducendum fuisse. Quæ
verò in quolibet loco sacro sit שׁוֹבֵי, an *Magusa Ara-
biæ*, an *Auxuma æthiopiæ*, circumstantiæ luculenter
distinguunt.

In nostro Eſaiæ libello, שׁוֹבֵי nos invitat in *æthiopiam*
ad regem *Tirbakam*, non Arabem sane, sed *æthiopem*:
Quod *extera historia* luculentissime docet. Idem ille
est תִּרְבָּכָה *Tirbaka*, 2. Reg. 19, 9. Eſa. 37, 9. qui *Strabo-
ni*, lib. 1. fol. 61. & lib. 5. f. 686. & 687. vocatur *Τεαρκώ,
Tearco*; ut & *Josepho*, *Antiquit. Judaic. l. 10. f. 330. Θεαρ-
κων, Tharsices*. Quem eundem esse, præter idem no-
men, eadem ætas docet, & præstantissimorum histo-
ricorum calculus confirmat. *Tirbaka* contra *Sancheri-
bum*, 2. Reg. 19, 9. Eſa. 37, 9. Contra *Sancheri-
bum Tharsices*, *Josepho*. Et *Tearco* *Straboni* *Victor
Asiæ*, *Uſſerio* agnoscente, f. 59. qui *Straboni* *Tearco-
nem* esse *Tirbakam* asseverat, qui & in Europam armis
victoricibus progressus, ad columnas usque *Herculis*.

Atqui hic *Tirbaka*, שׁוֹבֵי מֶלֶךְ, *rex æthiopiæ*, 2. Reg. 19, 9.
Eſa. 37, 9. Et *Tearco* *Straboni* f. 61. αἰθίοψ, *æthiops*, & f. 686.
ὁ Αἰθίοψ, *æthiops*: Et *Tharsices* *Josepho* f. 330. αἰθίοψ
βασιλεὺς, *æthiopum rex*.

Non itaque *Tirbaka*, qui *Sennacheribi* copias ultro
laccessere

laccessere ausus est, 2. Reg. 19, 9. fuit Saracenus, vel Chuseus, Arabs, uti in illis detertis visum Bocharto, f. 243. sed æthiops, æthiopum rex, non Asiaticus, sed Afer, non ab oriente ægypti, sed à meridie.

Quo Bocharti fundamento sublato, quo & Stephanus le Moyne nixus, regione כוש, de qua Esaias, propriae suae sedi Afræ, supra ægyptum, ad suprema Nili fluenta, restituta, omnis utriusque explicatio de ægypto, concidit. Neque adeo כוש hic est ab oriente Nili & ægypti, sed à meridie. Proindeque כוש נהרי non sunt flumina Arabiæ, & quæ huc referuntur, Bosora, Rhinocolura, Corys, multo recentior annis Trajani; sed præter Nilum, flumina æthiopiæ, Astapus & Astaboras. Neque כוש מעבר לנהרי כוש est, in ægypto, ultra Arabiæ flumina, versus occidentem: Sed מעבר לנהרי, ab ultimis extremitatibus fluminum æthiopiæ. Neque proinde vel verbum hic apud Esaiam in præsentis libello de ægypto, unice de æthiopia. Atque ita porro כוש כנען non negotium ægypti, sed res æthiopiæ denunciatur. Quare nihil hic cymbali tinnuli, neque marginati, nihil sistri, quod in auribus sonuit Bocharti, postquam venit ex Arabia Chusæa in ægyptum. Ubi nullus locus ægypto, ibi nec sistro ægypti. Multo citius evanescit umbra Stephani le Moyne, quam in aliis quæsitivi idoli Cnoubis. Umbrae sunt, sine luce, in quam inciderunt viri optimi, à via dilapsi, quod circumspèctissimis accidat. Quin adeo conjecturæ reliquæ superfluae, de imaginibus vel Osiridis vel Isis, missis per mare mediterraneum Bilibum in Syriam, vel per Nili canales, navibus papyraceis. Quæ omnia papyro leviores larvæ, cum nihil hic de ægypto, sed de æthiopia univèrsa. Neque צירימ hic imagines, sed nuntii, legati, qui mox eodem versu

B

vocati

vocati expresse מלאכים, nuntii, ablegati. Ut taceam, non coherere duos versus primos, quos illi connectunt, quasi de ægypto dicatur השורה, quæ mittat. Versus siquidem distinctissimi sunt argumenti, in quo שלח mit-tens, non est ægyptus, sed ille, qui ita instruxit nuncios suos: *Ite vos nuntii; Qui Deus.*

Mittimus jam istos præclaros viros, viam ingres-fos rectam, veteris historiæ & geographiæ, etsi in avia per tot desertorum ambages vocatos. *Isidis & osiridis, idolorum, res, alibi expediemus, Diodorum Siculum* justis observationibus illustraturi. Neque *sistrum*, צלצל Bocharti, jam tangimus, qui *instrumenta musica orientis* alio loco pulsamus tranquillius.

Quando jam non in ægypto, sed *æthiopia, in regno Tirbake* aut *Tearconis*, oculos mentemque *Esaia* intue-mur; in *æthiopia*, eaque *ultima*, sive *ad ultimos fluminum æthiopiæ fines*, & noster animus verferetur oportet, visu-rus, quæ sit כנפים ארץ צלצל *regio una alteraque æthiopiæ. Chusch* hic *æthiopia, Abesinia: Flumina Chusch*, sunt *flumina æthiopiæ*, præter *Nilum Astapum & Astaboras*. Ultra flumina æthiopiæ, sive *ab extremitate fluminum illorum, Astapi & Astaboras*, sitæ gentes æthiopum, כנפים ארץ צלצל, *terra Sitorum & Pechinorum.*

צלצל ארץ Terra aut provincia *Sitorum*, in *æthiopia*. צלצל, *Sili*, æthiopum natio, ad *Astapum*, æthiopiæ flum-men, *Struthophagis* æthiopibus vicini, quibuscum manus sæpe conferent. De his *Silis æthiopibus Strabo lib. 16. f. 772. Struthophagi*, in *æthiopia* ad *Astapum*, gens non admodum magna, apud quos aves dicuntur esse cer-vorum magnitudine, quæ volare non possunt, sed celeriter currunt, quemadmodum *Struthocameli*. Nonnulli eas ar-cu venantur, nonnulli pellibus struthorum tecti: Nam dex-

11007

„ dextram manum pelle colli operiunt, eamque sic mo-
„ vent, quemadmodum animalia collum: Sinistra verò
„ semen spargunt, è suspensa pera eductum. Eo avem
„ allicientes, in convalles detrudunt, ubi viri animal cir-
„ cumfistentes obtruncant. Harum avium pellibus
„ utuntur pro amictu & veste stragula. Πολιμισσι δὲ τῶσις
„ οἱ Σίλοι καλέμενοι Αἰθίοπες, κέραιον ὀρύγων ὄπλοις χρωμένοι,
Cum iis *Aethiopes*, qui *Sili* appellantur, bellum gerunt, ory-
gum cornibus pro armis utentes. Hi *Sili aethiopes* Dio-
doro Siculo l. 3. f. 162. audiunt *Simi*, sono, ut fit, non-
nihil mutato, gente eadem. Neque opus cum Casau-
bono unum ex altero emendare, vario nominum pro-
priorum sono ubivis obvio. Uti תירבקה *Tirbaka*, hebraeis
aethiopum rex, idem τιαρκώ, *Tearco*, Straboni; idem
θαρσικης *Tharsices*, Josepho: Pro jure oris, apud diver-
sos populos, diversosque scriptores.

ארץ כנפים *Terra Pechinorum*, Silis vicina, aethiopum
natio alia, Silis multo celebrior. πεχίνοι, *Pechini*, ad Stru-
tophagorum orientale latus, adeoque ad Astapum, ulti-
mosque ejus fines. De his *Ptolemaeus*: μεταξὺ τῆς Ἀσιαντικῆς
ποταμῆς καὶ τῆς Γαρθάτης ὄρεος Πεχίνοι, ὧν δυσμικτότεροι στρουθοφά-
γοι Αἰθίοπες, μεσημβρινότεροι τῶ ὄρει κατάδρασι, Inter *Astapo-*
dem fluvium & montem Garbatum sunt Pechini: Quibus
occidentales sunt Struthopagi aethiopes, australes au-
tem monte sunt Catadræ. Pechinos hos aethiopes, in sinu
aethiopiae, nemo confuderit cum *Pechinensibus* Sinis,
urbe vastae magnitudinis Pechino. Sunt autem nostri
aethiopes Pechini clarissimi, poetarum *pygmaeis*, quos vete-
res poene omnes huc locant, de quibus nos aliquando li-
bro peculiari, pro illustrandis *veterum poetarum, Greco-*
rum & latinorum monumentis. Imprimis cum *Vulgata* non
modò

modò, sed & *Judai*, magnaue *Commentatorum* cohors
pygmæos *Ezechieli* obruserit c. 27, II.

Nobis nunc sufficit, velut in transitu *Esaia* lu-
cem affudisse *Geographiæ* beneficio, in exordio faustis-
simi libelli, quem à *leta acclamatione* *וְיָהוָה, hem, heus!*
non à *minis*, in lætissimo præfagio, orsus. Quod
geographicum filum ab initio ad finem libelli ab *Esaia*
elegantissime contextum, præcipuis *æthiopiæ* provinciis
ordine concinno commemoratis. Qui mole admo-
dum parvus *Esaia* libellus commentarius est in totam
Abeffiniæ historiam illustris, sicuti & historia *Abeffiniæ*
commentarius in hunc libellum luculentissimus.
Quem si in oculis habere contigisset philologorum de-
cori, *Jobo Ludolphi*, omnem suam *Abeffiniæ* copiam
in unum hunc libellum *Prophetæ* illustrandum con-
tulisset.

Nos, in recensione publica laudati libelli *Esaia*,
illa *æthiopici regni vestigia vetusta demonstravimus*, quæ
obscurissimum alioquin libellum illustrarent abunde.
Præstare conati in *Exegeſi*, quod huic ætati, bonis
litteris succrescentibus, datum. Posteris, à studio non
remittentes, viam subinde deprehendent planiorem,
ad recondita quævis monumenta his semitis pene-
trandi.

Pergimus nunc, divinâ gratiâ, labore haud fracti,
viâ planâ, ad alterius parvi libelli *Esaia*, capite XVII.
v. 12. 13. 14. publicam recensionem. Quam ordiemur,
si vixerimus, proximo die *Lunæ*, die IV. Decemb.

P. P. in Academia Julia A. MDCCXIII,
die 1. Decemb.

AB: 153257

ULB Halle 3
003 122 484

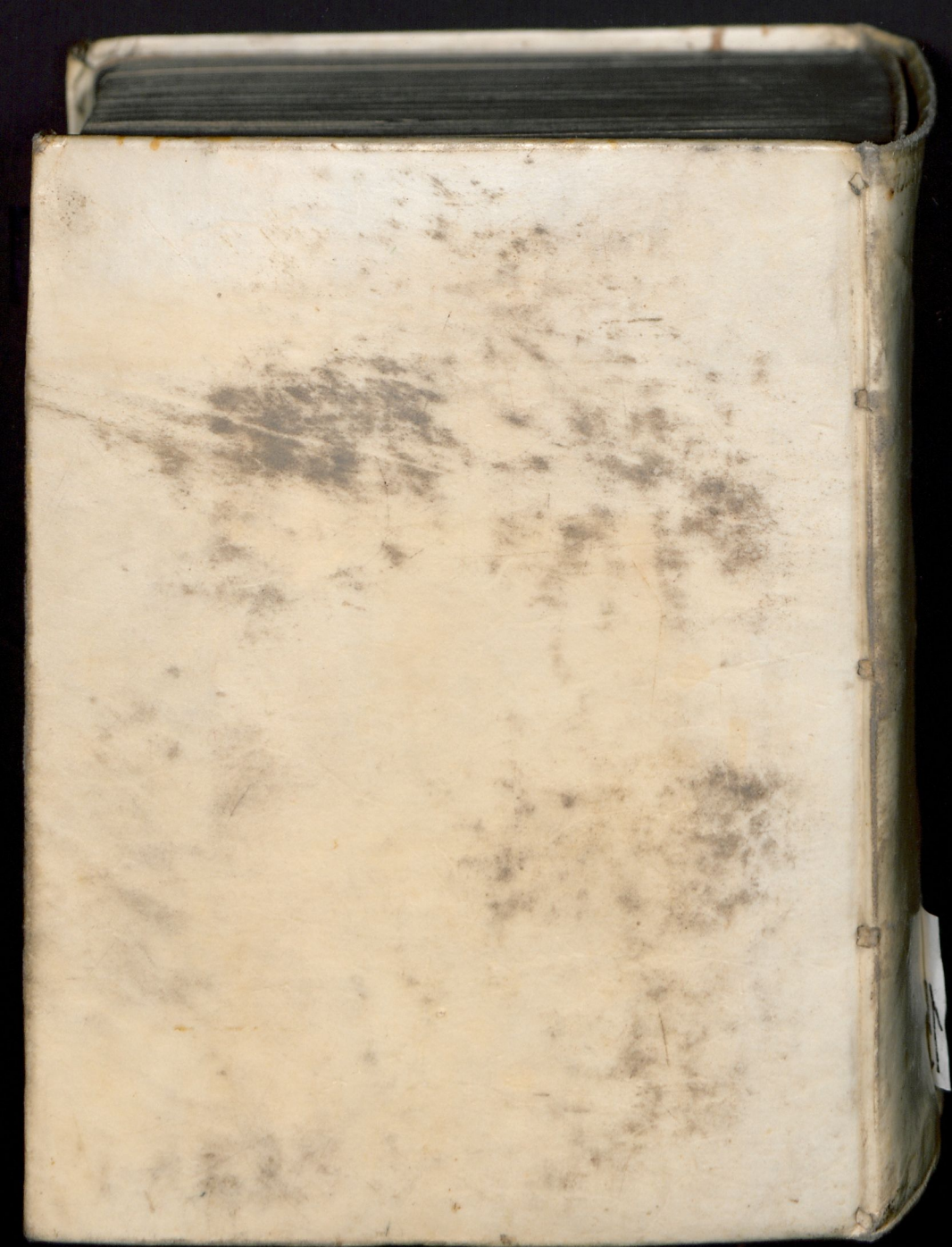

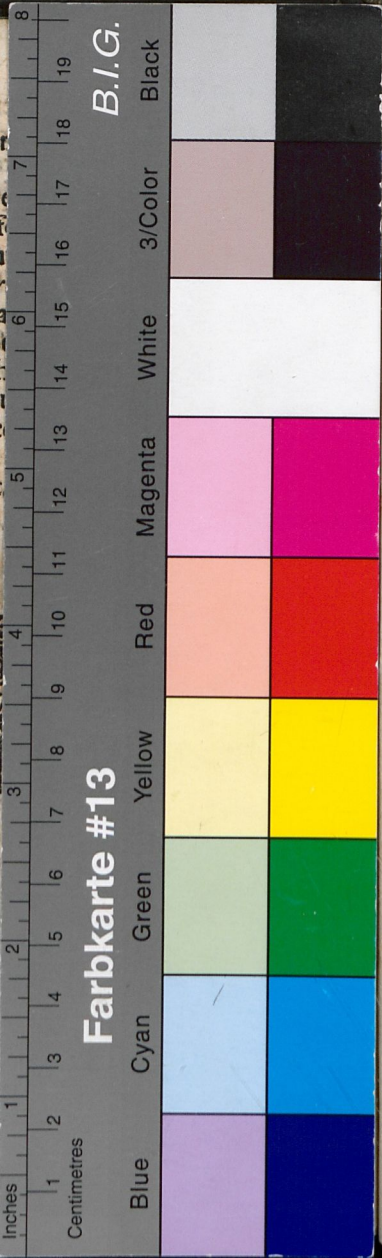
GA

R

V077

19

RECENSIONEM
PARVI LIBELLI
ESAIÆ

CAPITE XVII, 12. 13. 14.
AD VETERIS HISTORIÆ ET GEO-
GRAPHIÆ LVCEM
IN DIEM QVARTVM DECEMBRIS
INDICIT

HERMANNVS von der Gardt.

HELMSTADII,

Typis GEORG. WOLFGANGI HAMMII Acad. Typogr.

ANNO MDCCXIII.

Cum consensu.

21